

דעת

דעת
אלקן אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
וז' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קמא - פרשת שופטים - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק מב
שיעור פט - א (פרשת יתרו תשס"א)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

כי זה כל האדם:

כל יהודי יכול
ומוכרח להשיג
את השלימות הגדולה
ביותר

עמוד ה'

נחית כצאן
עמך ביד
משה:
המשכה של
הנהגת משה
רבינו בכל דור
ודור

א. למען דעת: מהותה של מידת ה'דעת' שבנפש

שבעת הרועים מלמדים לאדם כיצד לתקן את שבעת המידות | משה רבינו נקרא בשם 'רעיא מהימנא', כיון שמשפיע דעת הכולל את כל המידות | פירוש ספירת הדעת - לקשר המוחין אל המידות עד שיעשו כחלק מעצמות האדם | האושפיזין בחג הסוכות הינם כנגד שבעת המידות שמאירים בו | שבעת ענני הכבוד הנהיגו את כלל ישראל בעבודתם בתיקון שבעת המידות | בחג הסוכות מאיר אור ה'דעת' שכולל את ז' המידות - 'למען ידעו דורותיכם'

ב. ומשה היה רעה: הנהגת משה רבינו את ישראל במידות הדעת והנצח

משה רבינו הוא מרכבה למידות ה'דעת' וה'נצח' | שני תפקידים של מרע"ה: הוצאת בני ישראל ממצרים, ומסירת להם התורה | הסט"א אינו מקבל דעת ושכל, ולכן אי אפשר להכניעה רק ע"י כח הניצחון שבבירת הטבע | הטעם העיקרי בגילוי המופתים במצרים - כדי להעביר הסתר הקליפה מישראל | רק מכת התגלות הניסים הוכנו כלל"י לקבלת התורה | משום דמשה רבינו הוא שורש הדעת של נשמות ישראל | דעת תורה מזככת את כל המידות שבאדם

ג. עבדי משה: נאמנותו של משה רבינו בעמדו תמיד במדרגתו הנעלה

עיון בטעם שנתכנה 'רעיא מהימנא' דוקא | מצב העולם איננו עדיין במדרגת 'דעת משה' | משה רבינו הוא נאמן ועומד תמיד במדרגתו | לכן הוצרך לפרוש מן האשה | בכל ביתי נאמן הוא | כיון שמשמה לא ירד למצב העולם זכה שיתעלה העולם אליו

א.

למען דעת: מהותה של מידת ה'דעת' שבנפש

דעת אי אפשר לקנות שום דבר וחפץ. וביאור הדבר הוא כאמור, כי משמעות הדעת היינו 'קנין', כלומר שכל השגות וידיעות של האדם יתהוו אצלו כקנין גמור בנפשו באופן מוחלט, ולא שיהיו לגביו רק כדבר העומד מבחוץ שאינו נוגע לו כל כך. ונרמז הדבר גם בלשונם הזהב של חז"ל שאמרו (ויק"ר פ"א, ו; ראה עוד נדרים מא.) 'דעת קנית מה הסתר', כיוונו לומר לנו שעיקר מושג ה'קנין' הוא בענין דעת, וכאמור שמהות הדעת היא לקשר ולהכיר את כל חכמתו והשגתו עד שיקנה אותם להיות כעצם מעצמו וכחלק מנפשו.

'בדעת חדרים ימלאו'

היוצא מזה שכל הדעת שבאדם הוא השורש לכל ז' המידות שלו, שהרי הוא הוא המנהיג ומנהל אותם, ובידו להטות אותם לכל צד ופינה שירצה, אם לה' או להיפך ח"ו, ונמצא שכח זה הוא המקור והשורש לכל מצבו של האדם בעבודת ה'. ועל כך נאמר (משלי כד, ז) 'ובדעת חדרים ימלאו', כלומר שכל חדרי שבעת המידות מתמלאים בדעת, כי כולם מתנהלים בכוחו ובדעתו.

מרע"ה המשפיע 'דעת' הוא כללות שאר הרועים שכנגד ז' המידות

ולפי זה מובן היטב למה משה רבינו ע"ה - המשפיע כח הדעת לכללות נשמות ישראל - הוא כללות כל השבעה רועים, וזכה להיקרא בשם 'רועה' סתם. כי אע"פ שכל ז' הרועים משפיעים עניינם ומידותיהם לכל נשמות ישראל הבאים מהם, בכל זאת יתרה עליהם מעלתו של משה רבינו שהוא הוא המאיר לבני ישראל את ה'דעת' הנכונה הכוללת את כל המידות, ועל כן הוא גדול

שהוא הרועה העליון הכולל את ענין כולם, ולכן הוא נקרא בפרטות 'רעיא מהימנא'. ומידתו הפרטית היא שהוא משפיע את בחינת הדעת לכללות ישראל, שידע כל אחד את הש"ת כפי השגת נשמתו ושורשה למעלה, ולפי ערך יניקתה משרוש נשמת מרע"ה.

משמעות ספירת הדעת: חיבור המוחין אל המידות

וביאור הענין, ע"פ מה שכבר הסברנו במקו"א את מהותה של ספירת הדעת, שעניינה לקשר את המוחין של האדם אל מידותיו, והיינו שיתנהג האדם בכל מידותיו רגשותיו ונטיותיו ע"פ ציוויי השכל והחכמה, ולא כפי טבעו העצמי הקבוע באדם מיום שנולד. כי תיבת 'דעת' פירושה חיבור והתקשרות, והיינו שכאשר האדם לומד או שומע איווה דבר חכמה והשכלה, לא יתא אופן ידיעתו (-חכמה) והבנתו (-בינה) את הדבר מן השפה ולחוץ גרידא, ובלא שיהא לו שייכות וקשר אליו כלל, אלא שיראה האדם להתחבר ולהתקשר אל עניינים אלו שלומד ומבין עד שיעשו כחלק מעצמותיו ומהותו, וכל מידותיו והנהגותיו יתאימו עם הדברים שהשכל מבין ויודע.

עיקר כח הקנין הוא מצד הדעת

ועומק עניינה זה של הדעת נלמד מדיני הקניינים, שאין קנין חל אלא ע"י הדעת, וקטן שאיננו בר דעת אינו קונה, הרי שבלא

פטרון הגליון - אלול

נתנדב ע"י ידידנו הנכבד
מוה"ר בנימין אליעזר זאב הערבסט הי"ו
לע"נ זקינו הרה"ח ר' משה שלום ב"ר יעקב ע"ה
נלב"ע כ' אלול תשנ"א לפ"ק

כתב התניא בפרק מב, וז"ל: כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו ע"ה, כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלוקות לכללות נשמות ישראל, שלכן נקראים בשם רועים, ומרע"ה הוא כללות כולם, ונקרא רעיא מהימנא, דהיינו שממשיך בחו"י הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי השגת נשמתו ושורשה למעלה ויניקתה משרוש נשמת מרע"ה המורששת בדעת העליון שבי"ס דאצילות, עכ"ל.

שבעת הרועים הם שורש לשבעת המידות שבאדם

התניא מזכיר כאן את ענין השבעה רועים, שהם נשמות שורשיות הממשיכות חיות ואלוקות לכל נשמה ונשמה מישראל, ומטעם זה מכונים הם בשם 'רועים' - ע"ש שמשפיעים עניינם ומידתם לכל נשמות ישראל הכלולים בהם. והינם כנגד הו' ספירות חג"ת נה"ם ע"ס כידוע, והיינו שמכוחם נשפע לאדם דעת לידע איך להתנהג בשבעת המידות הללו לצורך עבודת ה'. כי שבע מידות האלו כלולות בכל אדם מישראל, כי בכל אחד ואחד יש ממידת החסד והגבורה וכו' [אף כי בוודאי ישנם בני אדם השייכים ביותר למידה אחת מן הו' מידות, וכגון שמצד שורש נפשם אחוזים הם ביותר במידת החסד או במידת הגבורה וכדו', אך באופן כללי ישנם כל ז' המידות בכל אדם מישראל], ועליו לעבוד בהם את ה', והשבעה רועים העליונים - שהם שורשי שבע הספירות הכלולות בנפש האדם, משפיעים כח ודעת לעבוד עבודת עבודה במידות הללו, ולהשיג בהם את תכליתם הרצויה לעשות רצון קונם וחפץ צורם.

משה רבינו 'רעיא מהימנא' כולל את כולם

ומבאר התניא, שנשמת משה רבינו היא כללות כולם, כלומר

כח הדעת שבאדם הוא השורש לכל ז' המידות שלו, שהרי הוא הוא המנהיג ומנהל אותם, ובידו להטות אותם לכל צד ופינה שירצה, אם לה' או להיפך ח"ו, ונמצא שכח זה הוא המקור והשורש לכל מצבו של האדם בעבודת ה'. ועל כך נאמר (משלי כד, ד) 'ובדעת חדרים ימלאו', כלומר שכל חדרי שבעת המידות מתמלאים בדעת, כי כולם מתנהלים בכוחו ובדעתו

ורק מכח הקדמה והכנה זו של התגלות אלקים בעולם ע"י הניסים והנפלאות שעשה בעולמו, נעשו ישראל ראויים ומוכנים לקבל את התורה, שהוא הענין השני של משה כנ"ל, והוא תפקידו להמשיך דעת לבני ישראל, ולמסור להם את התורה מאת הקב"ה

מכל הרועים, עד שרק הוא נקרא בשם 'רעיא מהימנא'.

ז' האושפיון שבחג הסוכות הינם כנגד ז' המידות שמאירים במועד הזה

ועד"ו מצינו בחג הסוכות, שבאים אלינו אל הסוכה שבעת האושפיון, שהם שבעה רועים הנ"ל שכנגד שבעת המידות. ואף כי בוודאי כן הדבר גם בפשטות, שבכל יום מימי סוכות נכנסים הם בפועל ממש אל הסוכה, וצדיקי אמת זוכי הראות בכח קדושתם הגדולה זכו לראותם בפועל. אך עומק הענין בזה הוא, שבכל יום ויום מחג הקדוש הזה מאיר אלינו אור אחד מז' המידות, ביום ראשון מאיר אור החסד, וביום שני מידת הגבורה, וכן הלאה, וזה נותן לנו כח וחיוק לכל השנה כדי להתנהג במידות האלו באופן הראוי לעבוד בהם את השי"ת.

שבעת ענני הכבוד מלמדים את ישראל לעבוד את ה' בשבעת המידות

ואכן חג הסוכות הוא זכר לענני הכבוד (סוכה יא.), שהיו שבעה עננים (ספרי בהעלותך פסקא פג) כנגד ז' המידות. כי עננים אלו היו מנחים את ישראל בדרך בעת צאתם ממצרים מקום ערות הארץ, והיינו שסיבבו אותם בשפע קודש כדי שידעו את הדרך הנכונה לצאת מחרפת מצרים ואיך לעלות לה' במסילה העולה בית א-ל, לעבוד את השי"ת בכל שבע מידותיהם, ועל ידם הבינו איך להטות כל המידות לצד הטוב, ולזכור אותם שיהיו כולם מוכנים ומיוחסים לעבוד בהם את בוראם.

בחג הסוכות נשפע 'דעת' לבני ישראל - 'למען ידעו דורותיכם'

ואכן נאמר בתורה על חג הסוכות 'למען ידעו דורותיכם

ב.

ומשה היה רעה: הנהגת משה רבינו את ישראל במידות הדעת והנצח

כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, להודיע שכשם שבעננים אלו נשפע כח הדעת לכל דורות בני ישראל, כמו כן הוא כח הסוכות שעושים בחג הזה לזכרם, כי כאמור ז' העננים הרומזים לשבעת המידות, וכמו כן שבעה ימי סוכות שמאיר בהם אור ז' המידות, מושרשים במידת הדעת שהיא השורש והמקור להם. וכן כתב הארז"ל (שעה"כ ענין סוכות דרוש ה') על פי דרכי, שבחג הסוכות מאירים ונמשכים לישראל 'מקיפין' חסידים דדעת', כי ביום טוב זה המיוסד על שבעת המידות המושפעים אלינו בכח ז' האושפיון, הוא עת הארת סוד הדעת שהיא מקור המידות, ובו אנו זוכים לחסות תחת צל כנפי השכינה בצילא דמהימנותא, להאיר את דעתנו ומידותינו שיהיו כולם מכוונים לעבודתו ית"ש.

המסות הגדולות אשר ראו עינינו והאותות והמופתים והיד החזקה. וכן כל הניסים שנעשו לישראל בכל משך ימי הליכתם במדבר, ירדת המן ומי הבאר וענני הכבוד וכו', שהיו ממש מלומדים בניסים מכל הצדדים, וכל ההנהגה העליונה היתה אז עמהם למעלה מדרך הטבע. וכל זה כדי להסיר מעל עמו את חרפת מצרים שעבדו עמהם בפרך, והגבירו עליהם את טומאתם וזוהמתם לא להכיר את המנהיג העליון על הכל.

ורק מכח הקדמה והכנה זו של התגלות אלקים בעולם ע"י הניסים והנפלאות שעשה בעולמו, נעשו ישראל ראויים ומוכנים לקבל את התורה, שהוא הענין השני של משה כנ"ל, והוא תפקידו להמשיך דעת לבני ישראל, ולמסור להם את התורה מאת הקב"ה.

על המלמד לשבר מתחילה את יצרים הרע של התלמידים, ואז יוכל ללמדם תורה

ונוכל להמשיך את הנאמר, למלמד דרדקי שתפקידו ללמד תורה עם התלמידים דבי רב. אך בכדי שאכן יוכל ללמדם וירצו להקשיב לדברי תורה, צריך שיהא ברשותו מקל חובלים המיסר את התלמידים בעת הצורך כדי שישמעו אליו, ולא ילכו אחרי האוות ליבם ונפשם הבהמית הממאנת בלימוד התורה. שהרי יצר לב האדם רע מנעוריו, ולכן צריכים מתחילה כח גדול ויד חזקה לשבר את היצר הרע הנמצא בהם, ורק אחר שניצחו אותו בכח המכות - שהיא השפה שהנפש הבהמית מבינה, או אז הוא מבין את מה שעליו לעשות, ואז מוכנים התלמידים לשמוע דברי תורה מאת רבם, ויוכל הרב להשפיע אליהם כרצונו הטוב.

וכדרך הזה נמי היה תפקידו של משה רבינו ע"ה, להסיר מתחילה את הקליפות והחשכות שסבבו את ישראל במצרים, ורק אח"כ היה ביכולתו לתת להם את התורה, שהיא דעת עליון, שכל אלוקי.

שני עניינים שנכללו במשרע"ה - 'דעת' ו'נצח'

הרי ביארנו את שתי המידות שנכללו במשה רבינו - 'דעת' ו'נצח', ואכן מצד מידת הנצח שלו נחשב מרע"ה כשאר רועי ישראל, שהרי אין מידה זו אלא כשאר המידות המושפעים אלינו ע"י שאר הרועים, אך מצד השפעת הדעת שניתנה על ידו לישראל, שזוהו כוחו ותפקידו השני של משה, הרי הוא נחשב כשורש וכללות של כל הרועים, כיון שספירת הדעת כוללת בתוכה את כל המידות כאמור.

ביאור היות משרע"ה שורש הדעת של נשמות ישראל
נמצא שעיקר מה שמקבלים ישראל ממשה רבינו הוא הארת הדעת, שהרי גם מה שנתן לנו את כח הניצוח אינו אלא כדאי לעלות ולבוא למעלת הדעת, וכמ"ש כאן התניא שמושה רבינו הוא שורש הדעת של כללות נשמת ישראל. והיינו שכאשר למד הקב"ה תורה עם משה רבינו - הרי זה נחשב שלמד הקב"ה תורה עם

בענייני שכל ודעת וללמדם תורה וכדו', שהרי אין ברצונם לקבל דעת מצד הקדושה כדי לידע את ה'. ועוד, שמצד מה שהם כל כך משוקעים בהבלי עוה"ז ועקמימותו, אין הידיעה פועלת עליהם כלל, ואין ביכולתם להיכנע ולהתבטל לצד הקדושה ע"י כך, ונמצא שלא שייך להוכיח להם את אמינות הבורא והאמונה בכח הדעת והשכל.

הדרך היחידה להכניע את הקליפה - הוא רק לנצח אותה בשבירת הטבע

ולכן אין דרך אחרת להשפיע עליהם כי אם ע"י כח הניצוח, והיינו לנצח ולשבר את קליפת מצרים מכל וכל, ורק אז יתאפשר הדבר שיוכלו להכיר את מי שאמר והיה העולם. ולכן ציוה הקב"ה למשה לעשות ניסים ונפלאות בארץ מצרים, ונתן בהם עשר מכות מופלאות שלא כדרך הטבע, וכן קריעת ים סוף וכו' ושאר הניסים שנעשו לישראל אז, שבכח אותות ומופתים האלו ושירוד מערכות הטבע ניצח הקב"ה את הטומאה והחושך שבעולם ונשבר ההסתר הגדול של דרך הטבע, ועל ידי כן עמדו מצרים על דבר אמת וצדק, וידעו כי אין כה' אלקינו ושאינו ה' בקרב בארץ.

הטעם העיקרי בגילוי המופתים במצרים - כדי לשבר את הקליפה מעל בני ישראל

והנה יש לדעת, שלאמיתו של דבר הכוונה העיקרית של הקב"ה בכל האותות והמופתים האלו שנעשו במצרים, לא היתה רק כדי להכות את המצריים, ובשביל שהם יידעו כי לה' הארץ וכו', אלא התכלית האמיתית בזה היתה מכוונת לישראל עם קרובו, כדי לשבר את הקליפה שסבבה אותם בהיותם במצרים, ושנתגלה אליהם אמינות מציאות השי"ת, וידעו הם מגודל כוח מעשיו אשר הגיד לעמו.

טומאת מצרים גרמה לישראל לשכוח את אלקי עולם

כי בעת היות ישראל במצרים היו כלואים ומשוקעים במ"ט שערי טומאה, וגברה עליהם מאד קליפת מצרים, עד שמגודל טומאתם וחרפתם העלימו על מציאות השי"ת כנ"ל, אשר זה גרם גם לישראל לשכוח את מסורת האבות שקיבלו מאברהם יצחק ויעקב, כדברי הרמב"ם ז"ל הנודעים (פ"א הל' עכ"ח ה"ג), ונעשו בעצמם עובדי עבודה זרה רח"ל, כמו שמעידים על זה הפסוקים בספר יחזקאל (פרק כ', ז-ח).

רק מכח התגלות אלוקית בניסים ונפלאות הוכנו ישראל לקבלת התורה

וכדי להוציא את בני ישראל מטומאת מצרים ושיכירו וידעו את אלקי אמת השוכן איתם, הוצרך הקב"ה לשבר את גודל הקליפות והחשכות שגרמו הם בטומאתם, ולכן שלח את משה עבדו לנצח את הקליפות האלו ע"י גודל הניסים והנפלאות שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים

האם משה מרכבה לספירת הדעת או למידת הנצח

אמנם לכאורה יש לעיין במה שכתב התניא שמנשמת משרע"ה נובע כח הדעת לבני ישראל ואשר לכן הוא כולל את שבעת הרועים ונקרא בשם 'רועה' סתם, שהרי לפי חשבון ז' המידות והרועים הנוכחים, נמצא שמושה רבינו הוא כנגד מידת ה'נצח' ולא 'דעת' [וכפי שאושפיוז דמשה הוא אחד מימי חג הסוכות ולא עומד בפני עצמו], שהוא מידה אחת מז' המידות ואין לה שום יתרון עליהם. ומעתה יקשה מהי מעלתו המיוחדת של משרע"ה לעומת שאר הרועים, ומדוע זכה הוא להיקרא בשם 'רעיא מהימנא', ובכלל צריך להבין איך יתאימו שני דברים אלו, האם הוא מושרש בדעת, או שהוא מכוון כנגד מידת הנצח.

שני תפקידיו של משה רבינו: הוצאת בני מצרים, ומסירת התורה

אך כדי להבין זאת יש לדעת, שאכן ישנן כמה וכמה בחינות בנשמת משה רבינו ע"ה, וכל אחת מהן היא מקור ושורש לענין אחר מאלו המתנות טובות שנתן הקב"ה לישראל. ובכללות יש לומר שהם שתי דרגות עיקריות, שכנגדן היו למשה רבינו שני תפקידים עיקריים בעולם; א. שהוא היה שליחו של השי"ת להוציא את בני ישראל ממצרים, ולעשות אותות ומופתים לעיני פרעה וכל עבדיו, וזוהי הדרגה שלו המכוונת למידת הנצח, וכמו שיתבאר. ב. שהוא היה הסרסור בין הקב"ה וישראל בשעת מתן תורה ללמד לישראל תורה ומצוות, שנתנית התורה נעשית על ידו, וכמ"ש (שמות יט, יט) 'משה ידבר והאלקים יענו בקול', וכמה פסוקים כאלה, וזוהי דרגה שניה של משרע"ה המכוונת לספירת הדעת. (ועל אף שאלו שני עניינים, הם קשורים זה לזה כמו שיתבאר להלן בעז"ה).

מגודל ההסתר פנים שבעולם יש מקום להכחיש ח"ו את מציאות השי"ת

כי הנה מהותה של מידת הנצח בעבודת ה' היא לנצח ולשבר את כל הקליפות וההסתרים השורים ומתגברים בעולם השפל הזה. שהרי העולם הזה הוא עולם הטבע, שהכל מתנהג בו באופן טבעי וחיצוני בלי שיתגלה בו שיש מנהיג לכירה ומבלעדו לא ירים איש את ידו ורגלו לעשות כלום בארץ, ומגודל ההסתר שמסתיר הקב"ה בו את פניו, ניתנה רשות ואפשרות לרשעים - כגון פרעה וחילו - להכחיש את מציאות ה' ח"ו ולומר 'מי ה' אשר אשמע בקולו וגו' לא ידעתי את ה' (שם ה, ב). כי מצד ההסתר פנים השורר בעולם, יש כח להסט"א להתגבר ולהשכיח את הבורא עולם, אפילו שבאמת הוא המנהיג את כל הבריאה כרצונו ותפצו ואין שום נברא שיאמר אליו מה תעשה ומה תפעל.

הסט"א אינו מקבל ומתבטל לדעת ושכל

והנה כדי להכניע קליפות האלו אין עצה להבינם

כל נפשות ישראל הכלולים בו, וכל מה שהאדם מיראה מבין ומשיג בדברי תורה, וכן כל השגה של דעת דקדושה שזוכה אליה האדם, הכל נכלל במשה, ונקרא בשם 'דעת דמשה', כי כל תלמיד חכם ולומד תורה בכל מדרגה שרק יהיה, יש בו ניצוץ מנשמת משה רבינו, אשר מצדו הוא מבין ויודע את התורה. ועל כן התבטאו החכמים בגמ' (שבת קא: ועוד) בלשון 'משה שפיר קאמרת', כי אכן השגת כל תלמיד חכם בתורה היא מצד כללות נשמת משה הגנוזה בתוך כל איש ישראל ומזרחה לו את אור הדעת הפנימי.

'אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא'

וביותר מכך, גם בכל דור ודור יורדים ניצוצות מנשמת משרע'ה ומתלבשים בנפשות מנהיגי העדה וראשי העם - וכמ"ש התניא כאן בהמשך, שהם ה'אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא' (תיקוף ז' סט, קיד), והם מלמדים את העם חכמה ובינה לדעת את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. כי זהו עניינו ותפקידו של משה, להשפיע דעת אלוקית ושכל התורה לעם ה', לשמור מצותיו וללכת בדרכיו כאשר ציוה אותם.

ג.

עבדי משה: נאמנותו של משה רבינו בעמדו תמיד במדרגתו הנעלה

הדעת והנצח דמשה מקושרים יחדיו

ועתה נבוא להעמיק בענין הקשר שיש בין שני עניינים אלו שנכללו במהות משה רבינו ע"ה, 'דעת' ו'נצח', כי בוודאי לא מקרה הוא שהזדמנו יחדיו שני דברים אלו לפונדק אחד, ובהכרח שיש קשר ביניהם, והינם משתייכים אהדדי, ונבוא לבאר עניינים בעז"ה.

צריך להבין למה נקרא משה 'רעיא מהימנא' דוקא

ונקדים בתחילה ביאור בענין מה שמכונה משה רבינו ע"ה בשם 'רעיא מהימנא', שלכאורה צריכים להבין עומק ענין הנאמנות המיוחדת שנשתבחה בה משה רבינו. כי אף שבוודאי אמת ונכון הדבר שמשרע'ה היה רועה נאמן במסירות גמורה לישראל, והתפלל עליהם בכל עת צרה, עד כי בכמה פעמים גם מסר נפשו בשביל ישראל, אבל כל זאת הם רק פשוטן של דברים, אך בוודאי מונח עומק נפלא במה שכינו חז"ל את 'מבחר המין האנושי' מעלה זו דייקא שהיה רועה נאמן ועדו. והוא, כי רמזו בוזה למה ששייכוו הקב"ה בעצמו בתורה 'נאמן' בפסוק 'בכל ביתי נאמן הוא' וכדלהלן.

דעת תורה מחייבת להיות איש קדוש ונעלה מאד

והענין בזה יבואר ע"פ מה שאמרנו לעיל שעניינו של משה הוא להמשיך דעת עליון ושכל התורה לבני ישראל. והנה הדעת והשכל האלוקי הגנוז בתורה, היא מדרגה עליונה מאד נעלה, ומי שזכה לקנות בנפשו דרגה זו שהוא מקושר מאד אל חכמת התורה, וזוהו משמעות של דעת כנ"ל - להתקשר ולהתעצם מאד בהשגות התורה, עד שנאמר עליו שיש בו 'דעת' עליון, הרי הוא איש קדוש ונעלה מאד. שהרי השכל והדעת אכן מחייבים את האדם להידיבק לגמרי בהקב"ה, ולהיות בלי נקי ומזוכך מכל סיג ופגם עד שיהא ראוי שתשרה עליו השכינה וכו', כל אלו הם דברים המחייבים מצד השכל והדעת.

'כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו'

וכאשר אכן זוכה האדם לקנות בנפשו 'דעת' תורה באמת, ומזוכך את כל גופו ונפשו לה', הרי הוא אכן ממש כמדרגת בית המקדש ומשכן ראוי להשראת השכינה, ואשר ע"ז אמרו חז"ל (ברכות לג.) 'אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו', כלומר שכל מי שיש בו דעת אלקית באמת, הרי הוא כאילו נבנה בית המקדש בימיו - נקי ומזוכך מכל סיג לו' המידות כנוודע מזה"ק, והיינו שכל מידותיו מתוקנים וראויים שתשרה עליהם השכינה כמו בבית המקדש.

מצב העולם איננו עדיין במדרגת 'דעת משה'

אולם מעולם לא זכינו עדיין להיות ראויים להתנהג במדרגת 'דעת משה', והיינו שהשגת משה רבינו בתורה וגודל דעתו בהש"ת היא למעלה מעלה ממה שזוכה אליה העולם לעת עתה, כי מצב העולם רחוק מאד מהקדושה הנכונה והראויה לבוא לפי מדרגת 'דעת משה', ורק בית המקדש השלישי העתידי יהיה 'נבנה בימיו' לפי דרגת הקדושה והזיכוך של משה.

אפשר היה למשרע'ה להטות עצמו למצב העולם השפל

והנה כראות משה רבינו שעדיין אין העולם מוכן שתתגלה בו דעתו הנעלה והשכל הקדושה, ואי אפשר לעת

דעת תורה מזכך את כל המידות שבאדם

ואכן כאשר לומד האדם את התורה כראוי בכח ה'דעת', כלומר באופן שמדבק עצמו בה באמת ולשמה, וקונה אותה להיות כחלק ממהותו ועצמותו ממש - שזוהו משמעות הדעת כנ"ל, אי הוא מתעצם ומתאחד עם התורה, וקדושת התורה נכנסת בקרבו, עד שהיא מוכזבת ומטהרת ומקדשת את כל מידותיו ונטיותיו שיהיו כולם לה' לבדו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

במדרגתו כמו בעת הדיבור, ולכן אין זה עדיין בגדר 'נאמן'. אמנם לא כן עבדי משה, כי 'בכל ביתי נאמן הוא', שהוא אינו נופל לעולם ממדרגתו, ותמיד עומד הוא במעמדו ומצבו הנעלה בלא שום שינוי ונפילה, ועל כן 'פה אל פה אדבר בו' (שם פסוק ח'), שהוא ראוי בכל עת לקבל דבר ה' בלא שייצטרך להכין את עצמו אליו, כי כל השגותיו וידעותיו בה' נעשו כחלק מעצמותו ממש. ומהאי טעמא נמי הוצרך לפרוש מן האשה, כדי שלא יצטרך לירד ממדרגתו הנעלה לעולם.

לשון התורה היא שפה ברורה המובנת לכל - מדעת דמשה

וכן מצינו כי לשון התורה - שנכתבה ע"י משה רבינו, הוא שפה ברורה ונעימה המובנת בפשטות, והיא כאספקלריא המאירה, ומראה ולא בחידות, לא כן שאר הנבואות שנאמרו לישראל שיש בהם הרבה קושי לשון וחידות סתומות. כי כאמור זוהי מעלת משה רבינו, שלא הוצרך להתעלות ולהפשט עצמו מגופו כדי לקבל את הנבואה, אלא כל הנהגתו ומנהגו היו מותאמים עם דרגת נבואתו, ולכן היה ביכולתו לבאר ולפרש היטב את דבריו בשפה קלה ומובנת לכל כאשר ידבר איש אל רעהו, ולא באופן סתום ונעלם.

המן שירד לישראל היה כדרגת אכילת משה

וזה הסיבה שהמן שירד לישראל היה בזכות משה (תענית טו.), כי אכילת המן היתה אכילה רוחנית ונעלית, וכדרך אכילת משרע'ה שהיתה תמיד בדרגה גבוהה כזו, בבחי' לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו (ראה מה שהביא בזרע קודש פר' ואתחנן ד"ה ואתחנן [הג'] בשם הבעש"ט ז"ע). שזוהו עניינו של משה, שכל הנהגותיו של האדם, אכילתו שתייתו ודיבורו בשכבו ובקומו, כולם יהיו באופן של קדושה המתאים עם דעת הנעלה שבתורה.

'מאין לי בשר' - הלא אין זה כפי מדרגתי

ולכן כאשר ביקשו העם המתאים בשר לאכול, אמר משה לפני הש"ת 'מאין לי בשר לתת לכל העם הזה' (שם יא, יג), כלומר איך אתן להם בשר, הלא אין זאת כפי מדרגתי, ומאין לי בשר ליתן להם. והמשיך דבריו 'ואם ככה את עושה לי' (שם פסוק טו), כלומר שאם אתה רוצה לעשות אותי רק 'כמו' מה שאני ולא כפי מדרגתי באמת, 'הרגנא נא הרוג ואל אראה ברעתי' - דייקא, ולא נאמר 'ברעתי', וכלומר שמוטב שתהרוג אותי ולא אצטרך ליפול ממדרגתי.

כיון שמשא לא ירד למצב העולם, זכה שיתעלה העולם אליו

והנה ע"פ הדברים האלה יובן היטב הקשר בין מידת הנצח והדעת, כי אכן מכח זה שזכה משה להתקשר לדעת תורה בשלימות, עד כדי כך שלא היטה את עצמו כלום למצב העולם שאיננו עומד כאמיתת דרגת שכל התורה, הנה מכח זה זכה גם לנצח את העולם הגשמי ואת דרכי הטבע שבו. כי מאחר שהוא לא רצה להטות עצמו למדרגת העולם, לכך הוצרכה כל הבריאה להיכנע מפניו, וכל הנהגת העולם נתעלתה למדרגתו הרוממה, עד שניצח את טבעי הבריאה עצמו, והראה לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו.

נקודות:

מעולם לא זכינו עדיין להיות ראויים להתנהג במדרגת 'דעת משה', והיינו שהשגת משה רבינו בתורה וגודל דעתו בהש"ת היא למעלה מעלה ממה שזוכה אליה העולם לעת עתה, כי מצב העולם רחוק מאד מהקדושה הנכונה והראויה לבוא לפי מדרגת 'דעת משה', ורק בית המקדש השלישי העתידי יהיה 'נבנה בימיו' לפי דרגת הקדושה והזיכוך של משה

הקשר בין מידת הנצח והדעת, כי אכן מכח זה שזכה משה להתקשר לדעת תורה בשלימות, עד כדי כך שלא היטה את עצמו כלום למצב העולם שאיננו עומד כאמיתת דרגת שכל התורה, הנה מכח זה זכה גם לנצח את העולם הגשמי ואת דרכי הטבע שבו. כי מאחר שהוא לא רצה להטות עצמו למדרגת העולם, לכך הוצרכה כל הבריאה להיכנע מפניו

א.

כלל ישראל צריך לצדיקים ובעלי תשובה

שופטים ושטרים תתן לך בכל עמך אשר ה' אלקיך נתן לך וגו' (ש"ו, טז).

פרשה זו נקראת בכל שנה בתחילת חודש אלול, ויש לרמוז בזה על עבודת ימי התשובה, שהיא ענינים של ימים אלו.

הנה יש בכלל ישראל 'צדיקים' ו'בעלי תשובה', הצדיקים הם אותם שזכו והגבירו את כח הנשמה על הגוף מלכתחלה ולא חטאו מימיהם, ואילו בעלי התשובה הם אותם שנשכחו והגבירו את הגוף והטאו, אבל אחר כך חזרו ותיקנו את הדבר, ובישלו את הגוף והכניעוהו אל הנשמה. וכלל ישראל צריך לשניהם, כי צריכים את התוקף מה הנשמה המתגלה על ידי דרכי הצדיקים, וכמו כן יש מעלה מיוחדת בבעלי התשובה, המגלים במעשיהם הנכונה גוף כזה שהיה בתקופה מתחלה, איך הוא חוזר ונכנס לקדושת הנשמה [ובעומק יותר מתגלה בזה, כי גם הגוף בעצמו רוצה בפנימיותו לעבוד את ה' כמו הנשמה, ואכמ"ל].

ועל שני מדרגות אלו יש לרמוז בפסוק זה, כי 'שופט' הוא בני 'נשמה', והוא בחי' הצדיק שהגביר לכתחלה את כח הנשמה על הגוף. והוא בחי' 'שופט' הדין ככה השכל, וכך הוא הצדיק שהגביר את שכלו על תאוות גופו. ונסיף עוד בזה, כי 'נשמה' הוא בני 'גוף' עם 'דבש' המורה על המתקת הדינים כדאי' באריה"ק (שע"כ ר"ח טו). כי הגוף בעצמו הוא בחי' גבורות וצמזומים שהם דינים, ועל כן אין ניכר בו החיות אלוות אשר בו. אבל כאשר הוא נכנע ומתבטל אל הנשמה, נמתקים הדינים שלו, ועל ידי זה נהיה 'גוף דבש' בני 'נשמה'. וכך היה זה מתחלק בתיבת 'שופט', כי ש"ו הוא בני 'דבש', ופ"ט הוא בני 'גוף'.

ואילו 'שומר' הוא בני 'תפלה', כי הבעל תשובה הוא מי שהגוף התגבר עליו, ולא היה 'שופט' להגביר את השכל על התאוות. ולכן כאשר הוא בא אחר כך לתקן את דרכיו, צריך הוא להתחזק בכח מיוחד נגד הגוף החזק שלו, וכדאי' בזה"ק (היא קכ"ט) כי הבעל תשובה צריך לעבוד ולהתאמץ בחילא יתיר, והוא כמו השומר שמתחזק בכח נגד מי שאינו רוצה לקבל את הכרעת השכל של השופט. והכח של הבעל תשובה להתגבר בחילא יתיר זה, הוא על ידי התפלה, שהיא מרוכזת את האדם למעלה מכוונותו העצמיים, ועל ידי זה וזה בעל התשובה לעור משמים והוא מתגבר על יצרו. ועל ידי זה הוא גם כן ממתיק את הגוף, ולכן בתיבת 'שומר' יש גם כן אותיות ש"ו שבחי' 'דבש' כנ"ל. ואילו אותיות ט"ד שבו הם בני 'הדר', שהוא בחי' הגבורה והשבה, כי הוא משיב ומחזיר את הגוף שנתרחק בעוונותיו.

ולכן קוראים בתחלת חודש אלול פסוק זה, כי מה שכלל ישראל צריכים לצדיקים גמורים, פשוט ומובן לכל אחד. אבל הכתוב בא ללמדנו כי צריכים כלל ישראל לשופטים ולשטרים, כי גדולה מעלת בעלי התשובה החכמים ומרוצים לפני הקב"ה. ובהו בא הפסוק לחוק את ידיהם של בעלי התשובה, ולתת כח ביד כלל ישראל לעסוק בעבודת התשובה בימים אלו. ויש לרמוז עוד כי 'שופטים ושטרים' הוא בני 'צדק' עם 'בעל תשובה' עה"כ.

ב.

רמוז על ירושת הארץ ביום כ"ד ניסן

צדק צדק תדרוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך (ש"ו, טז).

בגמ' סנהדרין (צ"ג) מובא מעשה שהיה בימי אלכסנדר מוקדון, שבאו צאצאי הכנענים לתבוע את ארץ ישראל, שכן היא נקראת בתורה 'ארץ כנען' הרי שהיא שייכת להם. ועמד גביהו בן פסיא והשיב להם שהם צריכים להיות עבדים של כלל ישראל, ולכן כל נכסיהם שייכים לכלל ישראל. ובהו ניצח אותם שאל גמרי, ונתקיימה הארץ ביד כלל ישראל ביום כ"ד ניסן, עיי"ש.

ויש לרמוז על מעשה זה כאן, כי יום כ"ד ניסן הוא היום הט' לעומר, והוא מכוון כנגד ספירת 'גבורה שבגבורה' [ולכן כ"ד ניסן] במילואו (כ"ף דל"ח ט"ז י"ד סמ"ד ט"ז) הוא בני 'שם אלקים' בג' מילואיו (אל"ף למ"ד ה"א י"ד ט"ז - רצ"א, אל"ף למ"ד ה"ה י"ד ט"ז - רצ"ה, אל"ף למ"ד ה"ו י"ד ט"ז - ש"ו, ה"ח מ"לס תפ"ח) כי הוא שלימות מדת הגבורה. והנה 'צדק' הוא בחי' מדת הגבורה כדאי' בזה"ק (ה"א י"א: וצ"כ), ואם כן 'צדק צדק' מורה על בחי' 'גבורה שבגבורה', וגם 'צדק בני' כ"ד

ניסן ואמר הכתוב כי ביום המכוון לבחי' 'צדק צדק' דהיינו גבורה שבגבורה, נוכח להשלמה בירושת הארץ.

ג.

המשכת בני חיי ומוזני לכלל ישראל ע"י מלך ישראל מבחתי אין

ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגויים אשר סביבותי (י"ז, טז).

יש להבין מה רמוז לנו הכתוב באמרו כי נבקש מלך ישראל שיהיה מלך ככל הגויים, וכי מה יש לנו לקנא במלכי הגויים שנרצה כי יהיה לנו מלך כמותם.

אי"תא בגמ' (פ"ק פ"ה) אמר רבא חיי בני ומוזני לאו בנותא תליא מילתא אלא במולא תליא מילתא, ומול זה הוא בחי' השר הממונה בצבא השמים על השפעות כל אחד ואחד. ובכללות הרי זה ענינם של ע' השרים, הממונים על כלל השפע של כל אומה. ובהו בא תפקידם האמיתי של מלכי הגויים, אשר הם ראש וכלל לאומותיהם, ובהו הם נחשבים מרבבה לשרים העליונים, ועל ידיהם נשפעים כל השפעות ה' בני חיי ומוזני' לאומתם.

אכן על כלל ישראל אמרו בגמ' (שבת ק"ט) בשם כמה נתינים ואמוראים כי אין מול לישראל, עיי"ש. והנה כי כן היה מקום לחשוב כי אי אפשר שיהיה לכלל ישראל מלך הממונה להמשיך שפע 'בני חיי ומוזני' מן המול העליון, שהרי אין לנו מול כמו שיש לאומות העולם. ועל זה בא הכתוב וחדש, כי גם לכלל ישראל יהיה 'מלך ככל הגויים', אשר יעורר וימשיך 'בני חיי ומוזני' לכלל ישראל. והוא על פי מה שמבואר בספ"ק בשם הרה"ק המגיד ממעורז"ט ז"ע, כי מה שאמרו 'אין מול לישראל' היינו שבחי' 'אין' היא המול לישראל, והיא בחי' נעלית מאד, ואכמ"ל. ואמר הכתוב כי יהיה מלך לישראל כמו מלכי הגויים הממשיכים משרי מעלה הממונים עליהם, כי יהיה הוא ממונה לעורר את ההשפעות לכלל ישראל מבחי' אין מול לישראל.

ומפני שמלך ישראל צריך להמשיך מבחי' נעלית כל כך, והדורו הכתוב בכמה מצוות מיוחדות, אשר בזה יזהר לדבוק בבחי' 'אין' שהוא המול לישראל, ומשם ימשיך את כל ההשפעות על כלל ישראל. והו שצטווה (י"ז, טז) רק לא ירבה לו סוסים וגו' ולא ירבה לו נשים וגו' וכסף והרב לא ירבה לו מאד וגו' וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו'. כי מפני שצריך המלך להמשיך 'בני חיי ומוזני' לבני אומתו, היו מלכי אומות העולם מרבים לעצמם בענינים אלו כדי להיות כלים להמשכת המול הזה על בני אומתם. ולכן היו מרבים נשים כדי להרבות ב'בני', וכן היו מרבים להם סוסים בשביל מלחמותיהם, כדי לנצח ולהציל את חייהם שהוא ענין 'חיי', והו גם ענין ריבוי הכסף והזהב שהוא כלי להמשכת 'מוזני'. אבל מלך ישראל נצטוו שלא להרבות בכל אלו, לפי שהמשכתו אינה באה בדרך הטבע, כי אין מול לישראל בדרך הטבע, אלא כל המשכתה היא מבחי' 'אין' הנעלה ומורום מהשגת מעשי בני אדם, ואין להשתדל בפעולות הטבע כדי להגיע למול זה.

אלא אמר הכתוב שיתבונן לו ספר תורה מיוחד, כי על ידי זה היה מלך ישראל נדבק בבחי' המול לישראל, ובעיקר הוא על ידי הספר תורה המונה בבית גניו, שהוא בחי' פנימיות התורה הנעלה מן ההשגה, וזה מעורר את בחי' 'אין'. וכמו שאמר רבי אלעזר ברבי שמעון בזה"ק (ה"א ק"ח) הכל תלוי במול ואפי' ספר תורה שבחיכל, אשר רמוז בו כי הספר תורה [הגנוז] שבחיכל מעורר את כח המול לישראל, וזה היה דרך המשכת ההשפעות לכלל ישראל ע"י מלכי ישראל.

ד.

קולותיהם של אומות העולם לעומת הקול קול יעקב

ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם (כ"ג, טז).

פי' רש"י: 'ד' אזהרות כנגד ד' דברים שמלכי העובדי כוכבים עושין, מגיפין בתריסיהם כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול, שיחפזו אלו שכנגדן וינסו. ורומסים בסוסיהם ומצהילין אותם להשמיע קול שעמט פרסות סוסיהם, וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול. ויש להבין למה היה הווי אמינא להתיירא מקולותיהם, אם יודעים לכתחלה שאין אלו אלא קולות בלבד.

ויש לומר על פי הפסוק הקול קול יעקב והידים ידי עשו (בראשית כ"ג) אשר ענין הקול דוקא שייך ליעקב, ואילו כח הידים הוא כחו של עשו. והנה כאשר כלל ישראל יוצאים למלחמה כנגד אומות העולם, באים הם להשתמש בזה עם כחו של עשו. והוא מפני שלקח יעקב גם את חלקו של עשו לנחלתו, והיינו כאשר זכה לבכורתו של עשו וברכתו, בבחי' מה שאמרו חז"ל (היגה טו) זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חברו וכו'. ואכן יצחק אבינו אמר על יעקב את הפסוק כולו 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', כי באותה שעה זכה יעקב גם לענינו של עשו. ולכן באים כלל ישראל לכבוש את ארצות הגויים בכח הידים ידי עשו, כי זו היא עצם ענינו של מלחמות כלל ישראל, שבאים ורע יעקב להגדיל את גבול ענינם, על ידי שיכבוש עוד חלקי ארץ מתחת ידי אומות העולם, והוא ענין הכנסת כחו של עשו אל הקדושה, ולכן דוקא אז משתמשים בכח הידים ידי עשו.

אבל באותה שעה באים אומות העולם, ורוצים להתגבר לעומת כלל ישראל. וכשם שאנחנו משתמשים בכח הידים ידי עשו, באים הם להשמיע קולות וצווחות, ורוצים להראות בזה כי הם יכולים גם כן להיכנס לגבולם של כלל ישראל, ולקחת את ענין הקול קול יעקב מידינו ח"ו. ולכן בא הכתוב במיוחד להזהירנו שלא נירא מהם, כי אין בקול צווחותיהם שום דבר, ואין הם משמיעים קול משום שזכו ח"ו לענין הקול, אלא מפני שאיבדו גם את כח הידים שלהם. ומעתה אין להם שום דבר, לא את כח הידים שאיבדו כבר, ולא את ענין הקול אשר לכתחלה לא היה להם.

ה.

ד' מיני קולות כנגד ד' מדרגות הבריאה

ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם (כ"ג, טז).

פי' רש"י: 'ד' אזהרות כנגד ד' דברים שמלכי העובדי כוכבים עושין, מגיפין בתריסיהם כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול, שיחפזו אלו שכנגדן וינסו. ורומסים בסוסיהם ומצהילין אותם להשמיע קול שעמט פרסות סוסיהם, וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול'.

יש לומר כי ד' מיני קולות אלו מכוונים לד' המדרגות שיש בבריאה 'דומם צומח חי מדבר', כי קול התריסים הדוממים הוא בחי' 'דומם', פרסות הסוסים הוא בחי' 'חי', צווחות קולות הגויים עצמם הוא בחי' 'מדבר', ואילו השופרות ומיני משמיעי הקול הם בחי' 'צומח' [כי יש הרבה משמיעי קול העשויים מעצים שהם 'צומח'. וגם בעלי החיים יכולים להיות נחשבים גידולי קרקע כמו שמצינו בגמ' (עירובין ט"ז), אכן כאשר מדברים על הבעל חי בחיותו הרי הוא נחשב לחי', ולכן קול פרסות הסוסים הוא בחי' 'חי'. אבל את כלי השמעת הקולות עושים מבעלי החיים לאחר מיתתם (ק"ט פ"ג מ"ו), ואז הם נחשבים רק כצומח].

והנה 'דומם צומח חי מדבר' מסודרים בסדר חשיבותם מלמטה למעלה, והם כנגד ד' אותיות שם הוי"ה, אשר 'מדבר' הוא כנגד י' וכן הלאה. ולפי זה נמצא כי הסדר שנוכרו ארבעת הקולות בדברי רש"י מתחלה, שהוא דומם (ח) חי (ט) מדבר (י) צומח (יא) הוא כנגד הצירוף של שם הוי"ה המאיר בחודש אדר (הח"י). אכן בתוך דברי הפסוק עצמו מפרש רש"י אחר כך בסדר אחר, וז"ל: 'אל ירך לבכם מצהלת סוסים, אל תיראו מהגפת התריסין, ואל תחפזו מקול הקרנות, ואל תערצו מקול הצווחה', והיינו חי (ח) דומם (ה) צומח (יא) מדבר (י), והוא כמו הצירוף של שם הוי"ה המאיר בחודש אלול (הח"ה).

ובאמת שני חודשים אלו הם חודשי מלחמה [והם מכוונים זה כנגד זה, כי שניהם הם חודש השישי, אלול בחודשי הקיץ ואדר בחודשי החורף], כי חודש אלול מכוון בסדר הגדלים כנגד שבת גז, אשר הם אנשי המלחמה של כלל ישראל (פי' במדבר לב ז' וברשי"א ט"ז), ואילו חודש אדר הוא הומון שעוסקים בענין מלחמת עמלק. ויש לומר כי רש"י פירש את הקולות מתחלה דוקא בסדר של חודש אדר, כי רצה להוכיח את שורש המלחמות כנגד אומות העולם כולם, שהוא מלחמת עמלק הנחשב ראשית גויים (שם פ"ד, ט). כי כאשר מעוררים את ענינה של מלחמה זו, אזי בכל המלחמות שעוסקים בהם מתעוררת ההבטחה שאמר הקב"ה 'כי מוחה אמהה את זכר עמלק' (שמות י"ד), וכלל ישראל זוכים לנצחון.

כי זה כל האדם: כל יהודי יכול ומוכרח להשיג את השלימות הגדולה ביותר

א. בלבב שלם: עולם של 'שלימות' - במבט נשגב ונעלה

מבט בסיסי - שכר ועונש | ההבנה הולכת ומעמיקה | תורה ומצוות הם שלימות הנפש | הם מזככים את המידות | פגישה עם השי"ת | הוא מרגיש אור גדול בתורה ומצוות | חושי הנשמה מתגלים | הוא משפיע קדושה על כל סובביו

ב. אם חכם לבך: כל בר דעת שואף וכוסף להשיג 'שלימות'

השלימות היא התכלית | מי שטעם את טעם השלימות כבר אינו זקוק להסברים | מי שזכה לראות צדיקי אמת יודע קצת אודות מה מדברים | הם נכספים להרגיש בעצמם את טעם השלימות | בדור יתום שלנו קשה להבין את המושגים הללו | אבל באמת גם בזמננו ניתן להשיג זאת | חסרון השלימות הוא העונש הכי גדול לאדם בעל השגה

ג. שני דרכים: להתעלות עד תכלית השלימות - לרדת וליפול עד שאול תחתית

בחור נמצא בפרשת דרכים - עליו לקחת צד למשך כל חייו | הכל תלוי בדרך שיבחר | הדרך הנכונה מוליכה לרום המדרגות | או חלילה יבחר בדרך שתוליך אותו מטה מטה | היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך | הוא בונה לעצמו שיטה מעוותת | כולו מלא תרעומת על דרך התורה | עד לנפילה לשאול תחתית חלילה

.א.

בלבב שלם: עולם של 'שלימות' - במבט נשגב ונעלה

אין אושר יותר גדול מן השלימות

רבינו בעל המסילת ישרים כאן בפרק ד מציב ומבסס יסוד גדול ועצום: אדם שהוא בר דעת - שהוא מכנה אותו "שלימי הדעת" - צריך לשאוף אחר 'השלימות'. הוא צריך לדעת בבירור שאין אושר ותענוג יותר גדול מן השלימות. ולאידך גיסא, אין לך צער ויגון גדול יותר - מהחיסרון בשלימות.

הוא מוסיף לומר ביתר שאת, שהשלימות הוא הטוב היחידי שהאדם צריך לשאוף אליו ולחמוד אותו. כלומר, שחוץ מהשגת שלימות, אין שום דבר בעולם שכדאי וראוי לבקש אחריו ולרצות להשיגו. וכלשון קודשו "כי רק השלימות הוא הדבר הראוי שיחמוד מהם ולא זולת זה".

המבט של בני הנוער

בדרך כלל מורגלים בני אדם מקטנותם ומימי נעוריהם, שכל המחשבות הרוחניות נסובים סביב חשבונות של 'שכר ועונש' - מעשיהם הטובים נובעים מהשאיפה לנחול חלק גדול של 'עולם הבא', ויראתם נובעת מפחד שחלילה לא יצטרכו להגיע לידי מירוקים ועונשים.

כשמחנכים ילד ליראת שמים צריכים לומר לו: "דע לך כי השי"ת ציווה אותנו ללמוד תורה ולקיים את מצוותיו, והוא יתברך שמו גם הבטיח שאם אכן כך תעשה ותשמור את כל אשר ציווה, הוא ישלם את פועלך ותזכה לקבל שכר בעולם הבא, ומפני זה - כך אומרים לו - צריכים בעולם הזה 'לעבוד קשה' בלימוד התורה ובעבודת התפילה ולקיים כל המצוות בכל פרטיהן ודקדוקיהן, צריכים

להיזהר ולהישמר שלא להיכשל בעבירה חלילה. ובעבור כל זאת מובטחים אנו כי נקבל את שכרנו מושלם בגן עדן בעולם הבא, אשר שם הוא המקום שעתידי הקב"ה לגמול לנו בעד כל המעשים בעולם הזה.

המבט הולך ומתעלה

אמנם ככל שהאדם הולך וגדל ועומד על דעתו, צריך הינו להשיג את 'שלימות הדעת' - לדעת שאין הדברים רק כך כפשוטם. עבודת השם - לימוד התורה וקיום המצוות - אינו סתם עבודה כעין מה שעושים הפועלים עבור 'בעל הבית' שמשלם את שכרם בסיום עבודתם. אלא צריך לדעת שמהות התורה והמצוות היא, שהם מתקנים את נפש האדם ומרוממים אותו לעולם שלם של שלימות. - 'א' גאנצע וועלט פון שלימות'.

במילים אחרות: תורה ומצוות מזככים ומעבדים את חומריות האדם; הם מאירים את נפשו ומהפכים ומשנים את כל מהותו וצורתו, הוא נהיה 'בן אדם' מסוג אחר לגמרי! וזה לא מסתיים בזה, אלא הוא הולך ומתעלה מדרגה לדרגה מעלה מעלה. וזהו 'עולם מלא' שנקרא: עולם של 'שלימות'.

פרק ד

לְשִׁלְמֵי הַדַּעַת וְלַפְחוּתֵי מַחֵם, וְלְכָל הַקְּמוּן בְּלוֹ. לְשִׁלְמֵי הַדַּעַת - תְּהִיָּה לָהֶם הַתְּעֵרָה בְּמַה שְׂיִתְבָּרַר לָהֶם כִּי רַק הַשְּׁלִימוּת הוּא הַדְּבָר הַרְּאוי שְׁיִתְקַד מֵהֶם וְלֹא זוּלַת זֶה. וְשִׂאִין רַע גְּדוֹל מִחֶסְרוֹן הַשְּׁלִימוּת וְהַתְּרַקָּה מִפְּנֵי. כִּי הִנֵּה אַחֵר שְׂיִתְבָּאָר זֶה אֲצִלָּם, וְיִתְבָּאָר לָהֶם כְּמוֹ כֵּן הַיּוֹת הָאֲמֻצָּעִים אֲלֵיו, הַמְּנַעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהַמְּדוּת הַטּוֹבוֹת, וְדָאי הוּא שְׁלֹא יִתְרַצוּ מְעוֹלָם הַמְּנַעֲשִׂים בְּאֵלֶּה הָאֲמֻצָּעִים אוֹ לְהַקֵּל בְּהֶם

נקודות:

שהשלימות הוא הטוב היחידי שהאדם צריך לשאוף אליו ולחמוד אותו. כלומר, שחוץ מהשגת שלימות, אין שום דבר בעולם שכדאי וראוי לבקש אחריו ולרצות להשיגו. וכלשון קודשו "כי רק השלימות הוא הדבר הראוי שיחמוד מהם ולא זולת זה"

השלימות החיצונית שרואים אצל הצדיקים

השי"ת מסר בידנו את כח הבחירה, אנו יכולים לבחור באיזה דרך ש לילך. אם נבחר בדרך הנכונה והישרה, אזי נרכוש בנפשנו מדרגות גבוהות ונשיג שלימות שאין כלל מילים לתאר אותה - 'עס האט גאר נישט קיין ווערטער'. זו שלימות שאפשר לראות אצל צדיקים. יש בה גם שלימות חיצונית - כל מה שסובב ומקיף אותם הוא באופן ובדרגה של שלימות, הוא אדם שכל כולו שלימות.

אדם כזה לא 'תפסו' באיזו מידה רעה - אין בו לא קנאה ולא צרות עין ולא כעס - אלא מידותיו כולם, נקיים הם מכל רע ורוב. מי שהשיג את השלימות האמורה הוא 'האדם השלם' אשר מכל תנועה שלו ניתן ללמוד הוראה לעובדא ולמעשה, האדם הזה לעולם לא ידבר או יעשה דבר שאינו ראוי על פי תורה בתכלית, ולכן כל דיבור שיוצא מפיו הוא 'תורה שלימה'.

וכדברי חז"ל (ע"ז יט): "שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד" - אפילו דבר צחות שצדיק אומר צריך ללמוד ולפרש: למה אמר כך ולמה התבטא דוקא כך, ומה היתה עומק כוונתו במה שאמר בדרך הלצה. כי בכל דיבור שלו מונח איזו כוונה ומשמעות - ס'מינט עפעס! ובוודאי מן המותר להדגיש, שלעולם לא ידבר סתם דברים בטלים ודברי להג, אלא שאפילו איזה דיבור קל או תנועה קלה אינו עושה ללא חשבון ודעת. ואיך זכה לכל זה? - הוא לא נולד כזה ואינו כך מטבע תולדתו - התורה והמצוות עינדו וקיישו אותו עד שהגיע להיות 'אדם השלם'. וכל האמור הוא

עיקר נקודת השלימות הפנימית היא, 'הפגישה' עם הקב"ה! היינו שבכל מקום שהוא פונה - במעשי בראשית, בתורה ובתפילה ובקיום המצוות - הינו מרגיש וחווה את המציאות האלוקית. בכל מקום שהולך ובא הוא רואה לפניו את השי"ת, הוא 'נמצא' עם השי"ת בכל עת ובכל שעה

~
המסילת ישרים מלמד אותנו - ה'חמדה' הגדולה. עד כמה 'שלימי' הדעת' חומדים להשיג את מעלת השלימות. שוב כבר לא זקוקים לדבר אודות 'שכר ועונש', כי עיקר שאיפתם ומטרתם היא, להגיע אל השלימות. הם מבינים שהשי"ת נתן לנו תורה שמשלימה אותנו ומביאה אותנו אל השלימות האמיתית. וגם לולא שיתגמלו אותם בשכר עבור מעשיהם - הרי שלימות זו היא נורא נוראות

החלק החיצוני של שלימות הצדיקים שכל אחד יכול לראות ולהבחין בזה.

אדמה לעליון - דוגמא דלעילא

אמנם לבר מן השלימות החיצונית הזאת, ישנה שלימות פנימית שהעומד מבחוץ לא יכול להבחין בה ולא יהיה מבין עליה. אלו מדרגות והשגות נעלות ונשגבות שזוכים להן ע"י התורה והמצוות. הגדרת דברים פשוטה עד מאד: אדם מישראל הוא 'חלק אלוך ממעל ממש' וע"י שמקיים את התורה הוא פשוט נהיה 'דוגמא דלעילא' - הוא הופך להיות דומה להקב"ה כביכול. כמו שהקב"ה 'שלם בתכלית השלימות' כך גם הצדיק הולך ומשתלם בכל מיני שלימות.

השלימות הפנימית של הצדיק

עיקר נקודת השלימות הפנימית היא, 'הפגישה' עם הקב"ה! היינו שבכל מקום שהוא פונה - במעשי בראשית, בתורה ובתפילה ובקיום המצוות - הינו מרגיש וחווה את המציאות האלוקית. בכל מקום שהולך ובא הוא רואה לפניו את השי"ת, הוא 'נמצא' עם השי"ת בכל עת ובכל שעה. כשהוא מביט ומתבונן במעשי שמים וארץ הוא רואה איך שכולה היא גילוי אלוקות אחת גדולה - 'ער זעט אדורך דעם רבונו של עולם פון דער וועלט'. בה בעת שלומד תורה הוא מרגיש בנפשו את האלוקות שיש בתוך התורה, הוא מתמלא כולו באור התורה שנמצא בכל אות ואת.

פרק ו'

הַתְּרִיזוֹת הַיָּא מְדַת שְׁלֵמוֹת גְּדוֹל אֲשֶׁר טְכָעוּ שְׁל הָאָדָם מוֹנְעָה מִפְּנֵי עֲתָהָ, וְכִי שְׁמִתְגַּבֵּר וְתוֹפֵשׁ בָּהּ כָּל מָה שְׁיִזְכֵּל, הַנֶּה לְעֵתִיד לְבֹא יִזְכֶּה לָהּ בְּאַמְתָּ, אֲשֶׁר תִּבְרָא יִתְכַרֵּךְ וְתִתְּנָה לוֹ בְּשִׁכְרוֹ חֶלֶף מָה שְׁמִשְׁתַּדֵּל אַחֲרֶיהָ בְּזִמְנוֹ עֲבוּדְתוֹ

בשעה שעומד בתפילה זוכה להרגשה בהירה שהקב"ה מאזין ומקשיב לתפילתו, הוא רואה בבירור איך שתפילותיו עולים ומתקבלים לפניו ית"ש. בשעה שמקיים איזה מצוה הינו חש עומק עצום ונפלא במעשיו, הינו רואה בחוש איך הוא נשפע מכח זה באור גדול ונורא.

אבל גם כל אלו המדרגות, הינם עדיין מעלות שבתוך גדרי וגבולות הטבע, טרם ניתן להגדרם שהם למעלה מדרך הטבע - הגם שבפנימיות הדברים אור זה הינו אכן למעלה מדרך הטבע - בפועל אין רואים בו נס גלוי ועדיין הוא בתוך גדרי הטבע.

הצדיק יוצא מגדר הטבע

וכך עולה הצדיק מדרגה לדרגה בתוך 'עולם השלימות', הוא עולה ומתעלה עד שנהיה בעל מופת, כבר יש בכוחו לברך ולהבטיח ישועות לכלל ישראל. במילים אחרות: בשעה שהצדיק מתפלל הינו מרגיש בהדיא אם נענים וממלאים את תפילתו ובקשתו או שמא דוחים אותה וממאנים לקבלה, ורואה בחוש מתי שתפילותיו התקבלו ונענו. הצדיק יודע לכוון מתי היא עת רצון וזמן מוכשר להיושע

ב.

אם חכם לבך: כל בר דעת שואף וכוסף להשיג 'שלימות'

ואם לא די בזה, מתווספים על כך, כל סוגי השפלות שמתרחשים בחוצות העיר וברחובות קריה, הולך וגדל לעינינו דור שמכיל בקרבו את כל החיצוניות ובלבולי הזמן - שמקורם זר ומנוכר עבורנו ולדאבוננו חודרים פנימה למחננו. לכן קשה היום עד מאד לעורר בבחור צעיר את ה'תיאבון' הרוחני - שבכלל תהיה לו שאיפה לזכות למעלת השלימות.

גם כיום ניתן לעורר הכיסופים לכך ולזכות לזה

עד כמה שהקושי גדול, צריכים אמנם לדעת, עד כמה מחשיבים בשמים בחור שמתגבר נגד רוח הזמן שבדורנו ומבקש דורש להשיג את השלימות. ושלא ידמו שבימינו אין בכוחנו להשיג זאת, לא! אפשר גם כיום להגיע למדרגות הללו. צריכים להתאזר בכוחות ולחפש ולבקש אחר השלימות, ולא להרפות עד שיעמדו על הסוד - לדעת ולהבין מהו אכן השלימות. צריכים לעורר את הרצון ולכסוף אחר השלימות, שתיכף ומיד שרק פותחים לדבר אודות שלימות הנפש, שממש ייצאו מהכלים בגעגועים "אוי, הלוואי הלוואי, שאזכה לכך".

קצת אודות מה שאנו מדברים כאן. גם אם לא הסתופף בצילם של צדיקים גדולים, אלא רק הכיר יראי השם נעלים - יכול הוא להבין את כוונת הדברים.

כי לכל הפחות ראה ושמע מהם איך הם מדברים אודות הצדיקים, באיזה הערצה וגעגועים דברו אודות עניינים נשגבים: מתי נזכה ללב נשבר באמת? מתי נזכה ללב טהור לעבודתו ית"ש? באלו כיסופים היו אומרים "וטהר ליבנו לעבדך באמת", הם ממש השתוקקו להיות יהודים יראים ושלמים בתכלית, שיהיו בעלי ביטחון כמו שצריכים להיות, ולבעלי אמונה כמו שצריכים להיות - יהודים מדורות קודמים נכספו לזה בכל עת, הם יצא מגדרם וממש כלתה נפשם עבור זה.

בדורנו - דור יתום קשה לעורר בבחורים את השאיפה לשלימות

בדורנו אנו קשה להבין אודות מה אנו מדברים כאן. ישנם מעט יראי השם מהסגנון האמור, ראיתי בני עלייה והמה מועטים, כמעט שאין רואים כיום אנשים נעלים ונשגבים, עד שבצדק ניתן לכנות את דורנו 'דור יתום'.

מי שמבין - מבין

כל בר דעת ובריא בנפשו מבין בבירור - אחרי כל דברים האמורים - כי 'שלימות' הוא הדבר שאליו צריך לשאוף ורק לזאת. וכמו שכתב המסילת ישרים: "ולא זולת זה" - אין בעולם דבר זולת זאת!
כמובן שמי שכבר 'שם' - הוא כבר נכנס לתוך 'עולם השלימות', איתו כבר לא נדרש לדבר על כך, הוא כבר רואה זאת בעיניו ואפילו יודע איך להסביר את ההרגשים הללו, הוא מבין ותופס שזאת היתה הכוונה והתכלית בבריאת האדם - 'דאס האט מען געמיינט'. זאת היתה שאיפתו של השי"ת כביכול במה שברא את כל העולם, זהו האור שכל העולם כדאי הוא לו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות ו): "כי זה כל האדם כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה".

גם מי שהסתופף בצילם של יהודים נעלים יודע על מה מדברים

אפילו אדם שהוא עצמו עדיין אינו 'שם', אבל הוא הסתופף בצילם של צדיקים והתחקה אחר עבודתם ומדרגתם - גם יודע

השלימות הוא השכר הגדול ביותר וחסרון השלימות הוא העונש הגדול ביותר

זו היא הנקודה הראשונה שהמסילת ישרים למלמד אותנו כאן - ה'חמדה' הגדולה. עד כמה 'שלימי' הדעת' חומדים להשיג את מעלת השלימות. שוב כבר לא זקוקים לדבר אודות 'שכר ועונש', כי עיקר שאיפתם ומטרתם היא, להגיע אל השלימות.

הם מבינים שהשי"ת נתן לנו תורה שמשלימה אותנו ומביאה אותנו אל השלימות

האמיתית. וגם לולא שיתגמלו אותם בשכר עבור מעשיהם - הרי שלימות זו היא נורא נוראות. (ובאמת גם עצם השכר הוא חלק מענין השלימות, אלא שלעתידי לבוא היא מתלבשת בצורה של שכר). נתנו לי תורה ברה וזכה ומצוות טהורות ומאירות שעל ידם אני יכול להשלים את עצמי! אם יחסר לי אפילו מצווה אחת - ובלשון המסילת ישרים "אחד מהאמצעים האלה" - יחסר לי מהשלימות! געוואלד!!!

לא צריכים לאיים עליו בעונש יותר גדול, מעצם זה שעלול הוא להיות חסר מהשלימות

ג.

שני דרכים: להתעלות עד תכלית השלימות - לרדת וליפול עד שאול תחתית

בחור שא נא עיניך וראה

כשבחור עומד על דעתו והוא מתחיל את צעדיו הראשונים במסלול חייו, הינו נמצא מול 'פרשת דרכים' - שתי דרכים לפניו שהם כשני עולמות שונים והפוכים זה מזה. מצד אחד יכול הנך לבחור בדרך הנכונה - בעולם של שלימות, לעבוד את השי"ת, ללמוד ולהתפלל ולקיים את המצוות. בדרך זו אתה תשיג אט אט את השלימות, עוד חלק של שלימות ועוד פרט של שלימות, הלאה והלאה עד שתגיע למעלת הצדיקים וכל המצב והמצויאות שלך יהיה נפלא ביותר - 'מורא'דיג און געוואלדיג'. או שאתה יכול חס ושלום לנטות לצד השמאל - שאם אך תניח את עקבות רגליך על הדרך ההיא, אתה מייעד את עצמך להגיע עד הקצה האחרון של היפך הטוב רחמנא ליצלן.

בחירה כללית - צדיק או רשע

בוודאי יש לאדם בחירה בכל עת, ובכל רגע בידו להטות עצמו לטוב או לרע, אבל בראשית דרכו האדם עושה 'בחירה כללית': מהו המהלך הכללי שאני בוחר לעצמי לילך ולהתמיד בו במשך כל ימי חיי, איך אני רוצה לתכנן את החיים שלי, האם אני רוצה להיות צדיק או חלילה להיות רשע?! כי כמו שהאדם שמציב עצמו על הדרך הישרה, יתעלה כסדר ויעפיל לעלות מדרגה לדרגה, כך גם להיפך, מי שמתחיל לצעוד על הדרך העקלקלה, הרי שבדרך כלל לא יישאר לעמוד על עומדו, אלא כסדר ירד במורד דרכו הרעה מדחי אל דחי רח"ל.

השתלשלות הדברים איך בחור מתקלקל

בדרך כלל זה מתחיל כך: הבחור הלז אינו לומד בהתמדה כראוי ומטבע הדברים הינו נתקל בכל מיני ניסיונות, תאוות וענייני יצר הרע. לדאבוננו גם קורה שהוא אינו עומד בניסיון והוא נופל בעניינים שאין ראוי ליפול בהם. נו, הרי אדם הוא רק אדם, ואם אירע לו מכשול הרי יש בידו להתחרט ולחזור בתשובה ולתקן חטאו, ואז הרי יהיה מעמדו חשוב יותר מאשר היה לפני שנכשל

הנדרשת. אם יאמרו ליהודי בר השגה: אתה לא תזכה להשיג את ההכרה הנכונה בהקב"ה, אתה לא תזכה להיות בחינת 'בית המקדש' בדרגה שאתה יכול להיות", כבר לא יצטרכו להוסיף מילה אחת של התראה ואזהרה, כבר אמרו לו הכל - 'מען האט אים שוין אלעס געזאגט'. זהו עבורו כאב ושבר הכי גדול, הוא אינו יכול לעכל ולבלוע כזו אמירה: מה זאת אומרת? איך שייך שלא אזכה להגיע לשלימות? וכי שייך שאני אישאר בשלווה ובנחת במצב כזה, הרי זה עבורי צרה צרורה שאין דוגמתה! "

שפלים ועקומים. אנשים בונים לעצמם שיטות עקומות ועקלקלות שתסמנה שערות הראש למשמע אוזן על איזה דברים מופרכים ניתן לבנות שיטה ולומר שכך הוא האמת וזו היא הדרך הישרה לילך בה.

אדם הראשון לא רצה להודות בחטאו

מציאות זו כבר פשטה באדם מראשית הבריאה בחטא עץ הדעת. אדם הראשון אכן נכשל בחטא גדול, לא פשוט. הוא גרם מיתה לדורות עולם וגרם למהפכה בכל העולמות. אמנם רואים בדברי חז"ל שאפילו אחר חטא נורא זה היה בידו לצאת ו'להתחמק' מהחטא בקלות, כי כאמור הקב"ה מבין את האדם שנכשל וזה לא 'קצה העולם'. אמנם טעותו אשר נפל בה היתה, שלא אמר תיכף ומיד "חטאתי". לא היה לו להמתין עד שהקב"ה יחפש אותו ויאמר "איךָה", אלא מיד ברגע הראשון תיכף ומיד אחר שחטא היה לו לבוא לפני השי"ת ולהתוודות על חטאו.

דוד המלך הודה ותיכף נמחל לו

אם מתבוננים בהבדל שבין אדם הראשון לדוד המלך, הנה אצל דוד - אחר שחטא בבת שבע - כתיב (שמואל-ב יב, ג) "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל נְתָן חֲסָאִי לֵה" ובו ברגע נענה הקב"ה ואמר "וַיֹּאמֶר נְתָן אֶל דָּוִד גַּם ה' ה' הַעֲבִיר חֲסָאֲתָךְ לֹא תָמוּת" - החטא נמחל ונסלח לך וגם הסירו את גזירת המיתה מעליך. ולא זו בלבד שעשה תשובה ונמחל לו חטאו, אלא שמכח תשובתו פתח שער לכל בעלי התשובה, דוד נשאר בצדקו וחרף החטא הוא עדיין 'דוד המלך' והוא 'נעים זמירות ישראל' והוא הוא 'משיח'.

ומה שאמרו חז"ל (שבת נו): "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" - שאכן לא חטא, וגם אמרו (ע"ז ד:): "לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה ליחיד" - שכל זה לא אירע לו לדוד אלא כדי לפתוח שער לדופקי בתשובה, הנה עומק הדבר הוא, שכל זה לא נתגלה רק אחר שדוד המלך הודה ולא בוש והתוודה על חטאתו.

וכדברי חז"ל (ברכות לד): "מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין". הרי רואים כמה שהתורה מחזקת את האדם שלא יתייאש מלחזור בתשובה, כי הקב"ה מבין את האדם שנכשל - מבין את ליבו ואת מצבו ולכן גם נותן לו דרך וחיוזוק לשוב בתשובה - ולכן אם מה שמטריד אותו זה עצם הדבר שנכשל וחטא, הרי הוא עדיין יכול לשוב ולתקן, זה עדיין לא 'סוף העולם'.

בונים שיטה מכישלון

אלא שהמוקש נמצא בגורם אחר - ליצר הרע ישנו תוכנית מוכנה ומסודרת מראש: מציאות האדם היא הרי מערכת שלימה שמורכבת מכמה מידות שמשוכבות אחת את השנייה, כמו מכונה שהגלגלים שלה מסובבים אחד את השני. לכן אחרי ההתאווה שאפפה את הבחור הלכה ועברה לה, נכנסת בו רוח של גאווה או קנאה, והיינו שתיכף אחר שנופל ונכשל בחטא הוא חושב לעצמו "מה? אני נכשלתי בחטא כזה והחברים שלי לא? זה אומר שכעת אני פחות ושפל מהם? לא! זה לא ייתכן! אני לא אהיה כישלון! נו, אלא מאי? איך הוא מסתדר עם הכישלון הזה? תיכף הוא בונה לעצמו שיטה חדשה: "מה שעשיתי כעת אינו כישלון, מותר לעשות כן, או אפילו צריך לעשות כן, זהו הדבר הנכון! להיפך, אני יותר טוב מהחבר שלי, החבר שלי הוא פנאטי ומיושן הוא אינו יודע כלל מה הוא עושה בעולם הזה. רצון ה' הוא שאדם לא יהיה כזה מצומצם ולא יסגור עצמו בפני העולם, ואם כן הרי אני יותר טוב ממנו". כך ניתן באחת לעשות 'שיטה' מהדברים הכי

פרק ג

וְהַתְּעוֹת הַשֵּׁנִי, וְהוּא קִשָּׁה מִן הַרְאָשׁוֹן, הוּא, שְׁמִטְעָה רְאִיתָם עַד שְׂרֹאִים הָרַע קָאָלוּ הוּא מִפֶּשׁ טוֹב, וְהַטּוֹב קָאָלוּ הוּא רַע, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ מִתְחַזְקִים וּמְחַזְקִים מִפְּשֵׁיהֶם הָרָעִים, כִּי אֵין דֵּי שְׁחִסְרָה מִחֶם רְאִיתָ הַאֲמַת לְרְאוֹת הָרַעָה אֲשֶׁר נִגַּד פְּנִיחֶם, אֲפֵּלָא שְׁנַרְעָה לְחֶם לְמִצְאָ רְאִיוֹת גְּדוּלוֹת וְנִסְיוֹנוֹת מוֹכִיחִים לְסִבְרוֹתֵיהֶם הָרַעוֹת וְלְדַעוּתֵיהֶם הַפּוֹבְכוֹת, וְזוֹאת הִיא הָרַעָה הַגְּדוּלָּה הַמְלַפֶּפֶתָם וּמְכִיבָתָם אֶל בְּאֵר שְׁחַת

נקודות:

בראשית דרכו האדם עושה 'בחירה כללית': מהו המהלך הכללי שאני בוחר לעצמי לילך ולהתמיד בו במשך כל ימי חיי, איך אני רוצה לתכנן את החיים שלי, האם אני רוצה להיות צדיק או חלילה להיות רשע?! כי כמו שהאדם שמציב עצמו על הדרך הישרה, יתעלה כסדר ויעפיל לעלות מדרגה לדרגה, כך גם להיפך

כך הוא דרכו של יצר הרע מאז ומקדם וזהו כל המהלך שלו עד עצם היום הזה, וכמו שהכתוב אומר: "אֲנִילָת אָדָם תִּסְלָף דְרָכּוֹ", האדם עצמו מסלף את האמת ובונה לעצמו שיטות עקומות, הוא עושה מכך שיטה שלימה שכך אכן צריך באמת להיות. צריכים לומר לו "אתה יודע למה הנך סבור כך בשיטה? אך ורק מחמת שלא מתאים לך להודות כי נכשלת!"

אחר התשובה מתגלה שכך היה צריך להיות

אדם הראשון היה יכול לעשות כמו דוד המלך ותיכף לשוב ולהתוודות ולומר "חטאתי", ומן הסתם אפשר לומר על פי חסידות, שאם היה עושה כן היה במצא מאמר חז"ל "כל האומר אדם חטא אינו אלא טועה" כי כך הוא הדרך תמיד, שאחר התשובה על החטא מתגלה פנימיות הדבר - שבאמת שלא היה כאן שום חטא וכל מה שאירע היה, מפני שכך צריך היה להיות מראשית.

התנהגותו אחר החטא הייתה גרועה מעצם החטא

אבל מה שקרה אצל אדם הראשון הוא, שהכל הלך והסתבך... לא זו בלבד שלא רץ תיכף להתוודות על חטאו ולבקש מחילה מהקב"ה, אלא אפילו אחר שהקב"ה בא לחפש אחריו כביכול, כמו שכתוב (בראשית ג, ח): "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מְתַהַלְקֵם בְּגֵן לְרוּחַ הַיּוֹם" - הוא ברח והתחבא מפני השי"ת! "וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים". זהו כבר חטא גדול יותר: היכן אתה מתחבא, למה אתה בורח מפני הקב"ה? אח"כ הלך ונפל בחטאו יותר ויותר, הקב"ה שואל אותו: "הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִי לֵבְלֹתָי אָכַל מִמֶּנּוּ אֶכְלֶתָ" הקב"ה פתח לו כאן פתח שיוכל לחזור בתשובה בקלות - עליו רק להתוודות על חטאו - לכן הוא שואל אותו "מה קרה כאן" נו, תגיד לפחות עכשיו "חטאתי עויתי פשעתי". אבל לא! במקום זה הוא אומר "הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי" - האשה שנתת לי היא אשמה בכל, אני לא אשם! וכי אני הייתי זקוק לאשה? אתה נתת לי אשה והיא אשמה! זה כבר עקום לגמרי, זה כבר ממש עיוות לחלוטין. כאן התחלת לבנות שיטה עקומה: "האשה אשר נתת עמדי נו, אם כן הרי עלי לפרוש מן האשה". מכך נשתלשל שפירש אדם מאשתו ק"ל שנים, ובמשך השנים הללו הרבה לחטוא עד שחז"ל אומרים שמהחטאים הללו אנו סובלים עד היום.

שיטה עקומה - אכן צריך לעבוד את ה' בקרירות

כך הוא דרכו של יצר הרע מאז ומקדם וזהו כל המהלך שלו עד עצם היום הזה, וכמו שהכתוב אומר (משלי יט, א): "אֶגְלֹת אָדָם תְּסַלֵּף וְיָרְכוּ", האדם עצמו מסלף את האמת ובונה לעצמו שיטות עקומות, וכגון: הבחור הלז מתקרב בעבודתו, הוא מנסה לקרר את אש היהדות שבוטרת בקרבו - 'דעם אידישן פייער וואס ברענט אין אים', הוא כבר אינו רוצה ללמוד ולהתפלל בהתלהבות, ובשלב זה הוא עושה מכך שיטה שלימה שכך אכן צריך באמת להיות. צריכים לומר לו "אתה יודע למה הנך סבור כן בשיטה? אך ורק מחמת שלא מתאים לך להודות כי נכשלת! ולכבוד זה אתה מנסה להפוך את הכל ולשנות סדרי בראשית, זהו מהות כל השיטה שלך!" זהו ממש כמו שהפסוק אומר (ישעיה ה, כ): "הוֹי הָאֲמָרִים לָרַע טוֹב וְלְטוֹב רָע". ולאחר מכן כאשר רואה מה שכתוב בספרים הקדושים שטעה בדרכו ואין כל אחיזה לשיטתו, אז מתקיים בו החלק השני של הפסוק "וַיַּעַל ה' וַיִּצְעַף לְבוֹ" הוא כועס וכאוב על הרבוננו של עולם בעצמו ועל כל התורה כולה, ומכאן כבר הדרך סלולה לו ליפול לשאול תחתית רח"ל.

ראה נתתי לפניך החיים והטוב ובחרת בחיים

הבחירה המכריעה והקריטית שבחור צריך לעשות בימי נעוריו: או שהוא הולך בדרך הישר בדרך הסלולה להצלחה בתורה ויראת שמים, ואז יתעלה מעלה מעלה ויהיה בידו להגיע לתכלית השלימות. או שחלילה הוא מציב את עצמו בדרך לא טובה ויורד מדחי אל דחי, הוא מתקרב מעבודת ה' ומתרחק מכל דבר שבקדושה, עד שכל כולו מסובך ועקום - 'פארדרייט און פארקרומוט'. יעזור הקב"ה שנבחר לילך בדרך החיים.

מעשה של מלכים וכדו', והיה יכול לספר במשך כחצי שעה באריכות ובהרחבה גדולה, וכאשר היה מסיים לספר היה אומר: 'נו, דער עולם איז דאך שוין מיד פון לערנען, לאמיר ברענגען אביסל מעד' (נו, הרי הציבור כבר עיף מן הלימוד, הבה ונביא קצת 'מעד'), והיו שותים ומברכים 'לחיים' ובוהו הסתיים השיעור.

וכך גם היה בכיקור זה, שכאשר נפרדו שני הצדיקים מהרה"ק מרוז"ן, יצא הרה"ק מרוז"ן ללוותם לדרכם, והתחיל הרה"ק מאפטא לספר אחת ממעשיותיו הנשגבים. והיו דבריו על איזה שר שעשה מעיל לעצמו, והתחיל לתאר איך היה אותו המעיל נראה. באמצע דבריו, תיקן אותו הרה"ק מאפטא ואמר: 'מעז'בו'ער רב, איר האט פארגעסן, די מאנטל האט געהאט זעקס גאלדענע קנעפן אויף די זייט, און זעקס גאלדענע קנעפן אויף די זייט' (הרב ממעז'בו' - הרה"ק מאפטא היה גר בסוף ימיו בעיר מעז'בו' - שכחתם לספר, למעיל היה ששה כפתורי זהב מצד זה, וששה כפתורי זהב מצד זה), ענה הרה"ק מאפטא: 'א, איך האב טאקע פארגעסן, די מאנטל האט געהאט זעקס גאלדענע קנעפן אויף די זייט, און זעקס גאלדענע קנעפן אויף די זייט' (אכן שכחתי, המעיל היה בעל ששה כפתורי זהב מצד זה, וששה כפתורי זהב מצד זה), והמשיך וסיפר את המשך המעשה.

כאשר חזר הרה"ק מרוז"ן לביתו אחר שנפרדו ממנו שני הצדיקים לשלום, פנה אל מקורביו ואמר: 'די וועלט זאגט אז דער ראפשיצער רב איז א חכם, דאס הייסט א חכם! דער הייליגער מעז'בו'ער פארציילט א מעשה, און דער ראפשיצער רב זאל אים נאך מתקן זיין, און ער זאל מודה זיין, דאס הייסט א חכם!' (העולם אומרים כי הרב מאפטא הוא חכם, אכן לואת יקרא חכם! אם הרב הקדוש ממעז'בו' מספר מעשה, והרב מאפטא מתקן אותו, והוא מודה לדבריו, לואת יקרא חכם!).

• הרה"ק רבי איציק'ל מוואראקא ז"ע נסע כמה פעמים אל הרה"ק מרוז"ן, פעם אחת בהיותו אצלו, הזמין את בני הרה"ק מרוז"ן ל'אָנבניסן' (פת שחרית) אצלו. אחר כך התבטא ואמר: 'איך האב געזעהן אז זיי זענען אינגאנצן נישט אויף דעם עולם!' (ראיתי כי הם לגמרי לא בוה העולם!).

• הרבה צדיקים נהגו כבוד מיוחד ביותר לנכדי הרה"ק מרוז"ן, בבחי' כבוד מלכות בית דוד אשר הרה"ק מרוז"ן התייחס אחריו. וכך גם ראינו אצל כ"ק רבינו ז"ע שהיה מקפיד ביותר על כך. פעם אחת בא אליו איזה אדמו"ר שהיה מצאצאי בית רוז"ן, ושאל אותו רבינו: 'איר זענט א רוז"נע אייניקל?' (אתם הינכם נכד של הרה"ק מרוז"ן?), וכאשר השיב בחיוב, מיד צויה רבינו להביא כסא מיוחד לכבודו, וקיבלו בכבוד מיוחד.

• פעם אחת כאשר נסע הרה"ק מאפטא ז"ע אל הרה"ק בעל 'אוהב ישראל' וכאשר נתוועדו יחדיו התבטא הרה"ק מאפטא ואמר: 'לאמיר גיין זעהן א שיינעם אינגל אין רוז"ן' (הבה נלך ונראה עלם נאה ברוז"ן), וכוונתו על הרה"ק מרוז"ן ז"ע שהיה אז בצעירותו בגיל י"ט, ואורו הק' התחיל לזרוח בעיר רוז"ן אשר ברוסלאנד. והסכים עמו הרה"ק מאפטא, ובכך יצאו שני הצדיקים ובאו לעיר רוז"ן.

בהגיעם אל ארמונו הנאה והמפואר של הרה"ק מרוז"ן, הכניסו אותם לחדר להמתין עליו. ואותו החדרהיה מהודר ומכובד עד למאד, ומצופה כל כולו מראשו עד קרקעו ב'סאמעט'. פנה הרה"ק מאפטא ואמר אל הרה"ק מאפטא: 'אין דעם שטוב ליגט יעדע נאכט א אינגל אויס געשטרעקט אויף די ערד, מיט א גאנצער פֿאך טרערן ארום, און ער קלאפט זיך אין קאפ אויף גלות השכינה' (בחדר זה שוכב כל לילה נער צעיר - הוא הרה"ק מרוז"ן שהיה אז צעיר לימים - בפישוט ידים ורגלים על הרצפה, כאשר שלולית שלימה של דמעות סביבו, והוא מכה בראשו על גלות השכינה).

אחר זמן מה נכנס הרה"ק מרוז"ן אל החדר, ומיד נעמד הרה"ק מאפטא לכבודו ביראת הכבוד גדולה, ונרעד כ"כ מפניו - על אף היותו מבוגר ממנו בשנים רבות - עד אשר נפל ה'ספאדיק' אשר לראשו. פנה הרה"ק מרוז"ן ושאל את הרה"ק מאפטא: 'ראפשיצער רב, זאגט מיר אפשר, פארוואס איז דא סאמעט? (ראפשיצער רב, הגידו נא לי למה יש כאן 'סאמעט' על הקינות?), ענה הרה"ק מאפטא: 'ווייל אין סאמעט כאפן זיך נישט אריין קיין פֿלעיען' (כי ב'סאמעט' אין נתפסים השרצים הנקראים 'פלעיען' - שלא כמו הרבה דברים אחרים אשר הם נתפסים עליהם). הגיב הרה"ק מרוז"ן: 'די וועלט זאגט אז דער ראפשיצער רב איז א חכם, דאס הייסט א חכם!' (העולם אומרים כי הרב מאפטא הוא חכם, אכן לואת יקרא חכם!), והמשיכו לשוחח.

באמצע שיחתם הסתובב הרה"ק מאפטא ופנה אל חתנו הרה"ק רבי אשר'ל מאפטא ז"ע ואמר לו: 'אשר, שרייב א קוויטל! (אשר, כתוב קוויטל!), ואכן כתב רבי אשר'ל 'קוויטל' והגישו אל הרה"ק מרוז"ן. אבל הרה"ק מרוז"ן לא הביט כלל מה כתב רבי אשר'ל ב'קוויטל', אלא נטלו מידיו והתחיל לגלגלו בין אצבעותיו הק', וכך כאשר 'קוויטל' מגולגל בידו קרבו לפיו הק' ואמר 'פע... פע... ומיד בירך את רבי אשר'ל על כל מה שכתב בו מבלי שקרא בו כלל.

והנה דרכו של הרה"ק מאפטא היתה לספר מעשיות וסיפורים על מלכים ושרים ועוד עניינים כאלו, והיו לו סודות נשגבים בוה. וכך היה נוהג בכל לילה בבית מדרשו כאשר קבע שיעור על מדרש, והיה מזכיר מאמר מתוך המדרש ואז היה מספר איזה